

Передмова автора

Шановні друзі!

Часом читачі краще пам'ятають твір, ніж його автора. Вони не випускають з пам'яті героїв, сюжетні лінії, мову й образи, виявляючи поблажливість, що обеззброює письменника, який починає забувати деякі епізоди й подробиці книжок, котрі він написав так давно, що в це несила повірити. Зі мною теж таке траплялося; іноді я не міг пригадати сюжетні повороти трьох «юнацьких» романів, що їх написав і опублікував у дев'яності роки: «Володар Туману», «Опівнічний палац» і, власне, «Вересневі вогні» — книжки, яку ви тримаєте в руках. Я завжди вважав, що ці три романи утворюють один цикл, адже мають чимало спільного й певною мірою нагадують книжки, які я залюбки прочитав би у підлітковому віці.

Я написав «Вересневі вогні» у Лос-Анджелесі, між 1994—1995 роками, плануючи довести до пуття те, що мені не вдалося втілити в романі «Володар Туману». Перечитуючи «Вересневі вогні» зараз, я усвідомлюю, що композиція тут має більше кінематографічних елементів, аніж літературних. Для мене цей роман завше асоціюватиметься з довгими годинами,

проведеними в товаристві героїв за письмовим столом у моєму тодішньому помешканні на Мелроуз-авеню. З третього поверху мені було добре видно напис «Голлівуд» на пагорбах.

Роман замислювався як пригодницько-містична історія для читачів, молодих духом (і молодого біологічного віку, якщо поталанить), подібних до глядачів більшості фільмів, що надихали мене у той період. Відтоді мій задум анітрохи не змінився.

Щоправда, відбулись інші доречні зміни: вперше з 1995 року ця книжка побачила світ у гідному виданні з чудовими ілюстраціями. На жаль, раніше я не мав нагоди надрукувати її у такому вигляді.

Сподіваюся, що книжка принесе вам задоволення, якщо ви молода людина або бажаєте перенестися в юнацькі роки. Мене тішить думка, що з вашою допомогою я відтворю в пам'яті як цей роман, так і два його попередники. І дозволю собі розкіш знову пережити пригоди «Вересневих вогнів» та тих далеких часів, коли я теж вважав себе молодим і мені здавалося, що мої слова й створені мною образи можуть змінити геть усе.

Приємного читання і до нових зустрічей.

Карлос Руїс Сафон
Травень 2007 року

Люба Ірен,

вересневі вогні навчили мене не забувати минуле, тож я чудово пам'ятаю, як приплив змивав твої сліди на піску. Ще тоді я розумів, що зима швидко розвіє магію останнього літа, яке ми провели разом у Блакитній Бухті. Ти була б здивована, якби побачила, як мало змінилося наше містечко. Вежа маяка досі височіє посеред туманів, наче вартовий на чатах, а дорога, яка огинає Пляж англійця, перетворилася на вузьеньку стежку, що петляє на піску і веде в нікуди.

Огорнені темрявою і тишею, руїни Кравенмору видніються над лісом. Я дедалі рідше виходжу в море на вітрильнику. Якщо ж це трапляється, то все ще можу розгледіти потріскані вікна західного крила, що виблискують в імлі, немовби подаючи якісь загадкові сигнали. Іноді, зачарований спогадами про ті часи, коли ми вечорами перепливали бухту, повертаючись до порту, я придивляюсь уважніше, і мені ввижаються вогні, що блимають у темряві. Та я знаю, що зараз там нікого немає. Анікогісінько.

Напевно тобі цікаво, що сталося з Будиночком-на-мисі. Самотній, відрізаний від усіх, він стоїть там,

де й завжди, дивлячись на безкрайї океан із вершини мису. Минулої зими шторм розніс ущент те, що залишалося від маленького причалу на пляжі. Один заможний ювелір, що приїхав з якогось невідомого міста, хотів купити його, спокусившись сміховинною ціною, але західні вітри й величезні хвилі, що б'ються об стрімкі скелі, змусили передумати. Сіль глибоко в'їлася у вибілену деревину. Таємна стежина, що вела до лагуни, перетворилася на непрохідні хащі, зарослі дикими чагарниками й завалені вітроломом.

Час від часу, коли можу відпочити від роботи на пристані, я сідаю на велосипед і прямую до мису, щоб подивитися на захід сонця з веранди, що нависає над бескидами. Там нікого немає, крім мене та зграї мартинів. Судячи з усього, птахи наділили себе правами нових мешканців, не навідавшись до жодної нотаріальної контори. З того місця досі видно, як місяць, піднімаючись над лінією горизонту, малює сріблясті візерунки, що довгою гірляндою простягаються до Печери кажанів.

Пам'ятаю, що якось я показав тобі цю печеру і розповів історію про злого корсиканського пірата, чий корабель затонув у гроті однієї штормової ночі 1746 року. То була вигадка. Не існувало ніякого контрабандиста, ніякого відчайдушного розбійника, який насмілився заплисти в той темний грот. На свій захист можу сказати, що це єдина брехня, яку ти почула від мене. Мабуть, ти одразу здогадалася, що я обманув тебе.

Цього ранку, коли я витягав сіті, що зачепилися за риф, у мене знову виникла галюцинація. На якусь секунду я «побачив» тебе на веранді Будиночка-на-мисі:

ти мовчки дивилася в далечинь, як часто любила робити. Мартини злетіли в небо, і я пересвідчився, що там нікого немає. Десь за туманами височіла гора Сен-Мішель, наче плаваючий острівець, що сів на міліну.

Іноді я замислююся над тим, що всі покинули Блакитну Бухту, чкурнули подалі звідси. І лише я потрапив у пастку часу, марно чекаючи, що одного дня багряний вересневий приплив поверне мені щось вагоміше за спогади. Не зважай на мене. Такий ефект справляє на нас море: рано чи пізно воно все повертає, особливо спогади.

Якщо не помиляюсь, я відправив тобі сотню листів (рахуючи і цей) на вашу останню паризьку адресу, яку мені вдалося роздобути. Інколи я запитую себе, чи отримала ти бодай один із них, чи згадуєш ти мене і той світанок на Пляжі англійця. Може, так, а може, життя занесло тебе надто далеко від цих місць, від усього, що пов'язано з війною.

Тоді життя здавалося нам значно простішим. Пам'ятаєш? Хоча... навіщо я обманюю себе? Звісно, ти забула. Часом мені спадає на думку, що лише я, бідолашний дурень, досі живу спогадами про літо 1937 року — в моїй пам'яті закарбувався кожен день, коли ти була тут, поряд зі мною...

1. Небо над Парижем

Париж, 1936 року

Коли Арман Совель помер, небесним склепінням пронеслася пурпурова комета, чий вогняний слід простягся аж до обрію. Люди, які пам'ятають ту ніч, присягаються, що на власні очі споглядали це видовище. Ірен, донька Совеля, нічого не бачила, але чарівний відблиск комети осяював її сни впродовж багатьох років.

Стояв холодний зимовий ранок, і вікна чотирнадцятої палати лікарні Сен-Жорж вкрилися тонкою плівкою інею, що нагадувала химерну акварель, де зображувалося місто у золотавих передсвітанкових сутінках.

Арман Совель тихо згас: одне ледь чутне зітхання, і все закінчилося. Його дружина Симона та донька Ірен підняли погляд, коли перші вранішні промені, що прорізали нічну темряву, прикрасили світлими смугами стіни й підлогу палати. Молодший син Доріан спав на стільці. У палаті запала зловісна тиша.

Не було жодної потреби щось казати, аби зрозуміти те, що сталося. Після шести місяців страждань чорний привид хвороби, назву якої хлопчик ніколи не міг вимовити, забрав життя Армана Совеля. От і все.

Отак розпочався найгірший рік в історії родини Совелів.

Арман Совель забрав з собою в могилу свою харизму і заразливий сміх, проте його численні борги не вирушили з ним в останню подорож. Невдовзі цілий легіон кредиторів і різноманітних хижаків у сюртуках, які могли похвалитися почесними званнями, взяв собі за звичку навідуватися до помешкання Совелів на бульварі Осман. Формальні візити ввічливості змінилися завуальованими погрозами, а трохи згодом — арештом майна.

Престижні коледжі й елегантні вбрання залишилися в минулому. Для Ірен та Доріана настав період тимчасових підробітків і скромнішого одягу. Таким був початок стрімкого спуску Совелів у безодню реальності. Найтяжче випробування на цьому тернистому шляху випало на долю Симони. Хоча вона повернулася на посаду шкільної вчительки, її зарплати не вистачало, аби зупинити лавину боргів, що пожирала весь сімейний бюджет. Звідусіль на них обрушувалися нові документи з підписом Армана й нові несплачені векселі; на кожному кроці їх підстерігали нові бездонні чорні діри.

Саме тоді маленький Доріан запідозрив, що половину населення Парижа складають юристи й лихварі — особливого виду щури, що кишать на поверхні. Приблизно у той час Ірен погодилася підпрацювати

в танцювальній залі (без відома матері). Вона танцювала з солдатами — сором'язливими, наляканими підлітками, отримуючи за це заняття кілька монет. (На світанку дівчинка складала зароблені гроші в коробку, яку Симона ховала під холодильником.)

Совелі зробили ще одне болісне відкриття: кількість людей, які проголошували себе друзями й покровителями, зменшувалася швидше, ніж іній, що тане на сонці. Ситуація дещо покращилася влітку, коли Анрі Леконт, давній друг Армана Совеля, запропонував їм оселитися у маленькому помешканні на Монпарнасі. Нова домівка розташовувалася над крамницею малювального приладдя, що належала Анрі. Господар відмовився брати від них гроші, відклавши оплату до кращих часів. Він лише попросив Доріана допомагати йому розносити замовлення, оскільки біль у колінах обмежував його рухливість. Симона не могла підібрати слова, аби віддячити старому мсьє Леконту за його доброту. Втім, торговець не очікував жодної подяки. У світі, де переважали щури, їм пофортунило зустріти янгола.

Коли зима тихенько підкралася до міста, Ірен виповнилося чотирнадцять років, хоча вона почувалася двадцятичотирирічною жінкою. У день народження вона витратила гроші, зароблені в танцювальній залі: купила пиріг і відсвяткувала цю подію з Симоною та Доріаном. Відсутність Армана важким тягарем тиснула на їхні плечі. Зібравшись у тісній вітальні крихтної оселі на Монпарнасі, вони разом задули свічки на пирозі й загадали одне-єдине бажання: нехай згасле полум'я забере в небуття привид нещастя, що переслідував їх останніми місяцями. Цього разу молитви

були почуті. Вони ще не здогадувалися, що похмурий рік добігав кінця.

Минуло кілька тижнів, і за обрієм несподівано зажеврила іскра надії. Завдяки старанням мсьє Леконта та його широкому колу знайомих Симона отримала шанс влаштуватися на пристойну роботу в Блакитній Бухті — маленькому приморському містечку, далеко від сірих паризьких туманів, далеко від сумних спогадів про останні дні Армана Совеля. Один заможний винахідник і виробник іграшок шукав економку, якій можна було б довірити управління його розкішним маєтком, зведеним посеред лісу Кравенмор.

Винахідник та його дружина усамітнено жили у величезному будинку поряд зі старою іграшковою фабрикою, яка наразі не працювала. Олександра, дружина лялькаря, була тяжко хвора й понад двадцять років не виходила зі своєї кімнати. Новій економці пропонувалася щедра винагорода. Крім того, Лазарус Жан дозволяв усій родині оселитися у Будиночку-намисі — скромному помешканні, зведеному над скелястим урвищем, на самісінькій вершині мису, з протилежного боку Кравенморського лісу.

У середині червня 1937 року мсьє Леконт попрощався з Совелями на шостій платформі Аустерліцького вокзалу. Симона та її двоє дітей сіли в поїзд, що мав відвезти їх до узбережжя Нормандії.

Спостерігаючи за тим, як вагони повільно зникають у далині, старий Леконт подумки усміхнувся. Його охопило передчуття, ніби історія родини Совелів — справжня історія — тільки-но розпочалася.

2. Географія й анатомія

Нормандія,
літо 1937 року

Перебравшись до Будиночка-на-мисі, Ірен та її мати першого ж дня спробували навести лад у своїй новій оселі. Тим часом Доріан відкрив для себе нове захоплення — географію, або, якщо точніше, креслення мап. Озброївшись олівцями й альбомом, подарованими Анрі Леконтом на прощання, молодший син Симони Совель сховався в улоговинці між скелями, природному оглядовому майданчику, звідки поставала казкова панорама.

Містечко з маленькою риболовецькою пристанню розкинулося посеред просторої бухти. На схід простягався неозорий піщаний берег — перлинна пустеля біля води, — відомий як Пляж англійця. Трохи далі вістря мису націлювалося на горизонт. Нова домівка родини Совелів була побудована на його краєчку, що

відділяв Блакитну бухту від широкої затоки, яку місцевці називали Чорною бухтою через темний колір води й велику глибину.

Десь там, у відкритому морі, Доріан міг розгледіти вкритий прозорим серпанком острівець із маяком, розташований за пів милі від узбережжя. На острові височіла темна й загадкова вежа маяка, напівприхована довколишніми туманами. Спрямувавши погляд вниз, на землю, хлопчик добре бачив свою матір і сестру Ірен, які сиділи на веранді Будиночка-на-мисі.

Нова оселя, двоповерхова будівля з білого дерева, примостилася на стрімчаках, наче тераса, що зависла над проваллям. За будинком починалася лісова гущавина, а за кронами дерев височів Кравенмор — величний маєток Лазаруса Жана.

Кравенмор радше нагадував замок, кафедральну споруду, плід бурхливої, збоченої уяви. На гостроверховому даху було видно справжній лабіринт арок, аркбутанів, веж і бань. Хрестоподібна будівля мала кілька крил. Доріан уважно роздивився зловісні обриси домівки Лазаруса Жана. Армія гаргуйль та ангелів, вирізьблених з каменю, охороняла фриз фасаду, неначе збіговисько привидів, що завмерли в очікуванні ночі. Згорнувши альбом, Доріан зібрався вертатися. Йому було цікаво, якого ґтибу людина могла поселитися в такому дивному місці. Невдовзі він матиме нагоду з'ясувати це — сьогодні ввечері їх запросили повечеряти у Кравенморі. Знак увічливості з боку їхнього нового покровителя — Лазаруса Жана.

Вікна кімнати Ірен виходили на північний захід. Звідти було видно острівець маяка й морську гладінь,

поцятковану палаючими сріблястими кружальцями, що їх малювали сонячні промені. Після кількох місяців замкненого життя у тісному паризькому помешканні окрема кімната видавалася дівчинці немислимими розкошами. Можливість зачинити двері й насолоджуватися самотністю сповнювала її душу п'янкими відчуттями. Спостерігаючи за тим, як призахідне сонце розфарбовує море у мідний колір, Ірен напружено розмірковувала над важливим питанням: яке вбрання обрати для першої вечері з Лазарусом Жаном? Від її чималого гардеробу майже нічого не залишилося. Уявляючи прийом у великому маєтку Кравенмор, Ірен відчувала сором — усі її речі здавалися вбогим дрантям. Примірівши дві єдині сукні, що більш-менш годилися для такого візиту, Ірен зіткнулася з несподіваною проблемою.

Відтоді як їй виповнилося тринадцять років, її тіло невпинно змінювалося, округлюючись в одних місцях і зменшуючись в інших. Тепер, коли вона наближалася до п'ятнадцятиріччя, її відображення у дзеркалі чітко давало зрозуміти, що з нею відбулися невідворотні трансформації, обумовлені примхами природи. Нова фігура не була створена для поношених дитячих вбрань строгого крою.

Незадовго до настання сутінків, коли довкола Блакитної бухти замерехтіли пурпурові відблиски, Симона Совель тихенько постукала до кімнати.

— Заходьте.

Жінка зачинила за собою двері й окинула приміщення швидким поглядом. Усі речі Ірен були розкидані на ліжку. Одягнена у просту білу футболку,

дівчинка стояла біля вікна, дивлячись на далекі вогні кораблів. Симона глянула на струнку фігуру Ірен і подумки усміхнулася.

— Час летить, а ми навіть не помічаємо цього, правда?

— Я не можу влізти у жодну сукню, хоча дуже старалася, — відказала Ірен. — Мені прикро.

Симона підійшла до вікна й стала навколішки поряд із донькою. Вогні містечка в центральній частині затоки вкривали поверхню води золотими акварелями. Якусь мить мати з донькою милувалися дивовижним видовищем — сутінками над Блакитною бухтою. Усміхнувшись, Симона ніжно торкнулася щоки Ірен.

— Гадаю, це місце нам сподобається. Ти згодна?

— Чи сподобаємося ми йому?

— Кому? Лазарусу?

Ірен кивнула.

— Ми — чарівна родина. Він буде в захваті, — відповіла Симона.

— Ти певна?

— Краще відкинути сумніви, мадемуазель.

Ірен вказала на свій гардероб.

— Візьми одну з моїх суконь, — усміхнулася Симона. — Підозрюю, що вони личитимуть тобі більше, ніж мені.

Ірен злегка зашарілася.

— Ти перебільшуєш, — докірливо мовила вона.

— Час покаже.

Доріан підійшов до підніжжя сходів і побачив сестру в материній сукні. Він ошелешено витріщився на

неї — такий погляд посів би перше місце на конкурсі роздивлянь. Ірен впилася у брата своїми зеленими очима й, загрозово здійнявши вказівний палець, попередила його виразним жестом:

— Жодного слова.

Доріан мовчки кивнув, не в змозі відірвати очі від незнайомки з обличчям Ірен, яка розмовляла її голо-сом. Вираз його обличчя так розвеселив Симону, що вона ледве стримала усмішку. Посерйознішавши, жінка поклала руку хлопчикові на плече й присіла перед ним, щоб поправити фіолетову краватку-метелик, успадковану від батька.

— Синку, тебе оточують жінки. Доведеться звикнути.

Доріан удруге кивнув, виражаючи покірність і здивування. Коли настінний годинник пробив восьму вечора, вся родина вже одягла свої найкращі вбрання і приготувалася до урочистої події. Щоправда, в глибині душі вони помирали від страху.

Із моря дув легкий бриз, розхитуючи віти дерев у лісовій гущавині, що оточувала Кравенмор. Шарудіння листя доповнювалося відлунням кроків Симони та її дітей. Вони простували стежкою, що нагадувала справжній тунель, прорубаний у чорних непрохідних хащах. Блідий серп місяця марно намагався прорватися крізь щільну запону темряви, яка окутала увесь ліс. Щебетання невидимих пташок, що гніздилися у кронах гігантських вікових дерев, зливалося у тривожну літанію.

— Мені моторошно від цього місця, — зізналася Ірен.

— Дурниці, — поспішила перебити її мати. — Звичайний ліс. Ходімо.